

V. Mikhailichenko, M. Kanivets

THE ROLE OF UNIVERSITIES IN SHAPING IDENTITY: THROUGH THE EYES OF STUDENTS

Authors consider the role of the high school in the formation process of integral characteristics of the person: Importance of the interrelation between professional and personal growths during the education process is emphasized.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2012

УДК 159: 130.123

*Реник Д. В.
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Рідко яке слово має такий спектр значень і кількість метаморфоз як слово «духовність». Його можна почути в розмовах на релігійну тематику і на філософську, в мистецьких галереях і академічних дискусіях.

Сучасне, академічне, розуміння терміну «духовність», позначає її, як діяльність свідомості, яка спрямована на осягнення сенсу життя і свого місця в ньому, а також на визначення критеріїв добра і зла.² Загалом, наука розуміє проблему духовності - як проблему осягнення сенсу.³ До області духовного життя відносять такі сфери, як наука, мистецтво, релігія, етика і т.д.⁴ Об'єктивність цього визначення важко піддати сумніву, особливо, враховуючи метафізичність даного поняття. Але я хочу запропонувати подивитись на цей термін з дещо іншої точки зору. Багато в чому, для розуміння, повинно допомогти дослідження слова «дух», від якого походить слово «духовність». «Дух», в грецькій мові звучить як «пневма», (корінь слова «дихання»), це зв'язано з інтуїтивним розумінням греками «дихання», як ознаки життя. Християнство надало нового переосмислення цьому терміну, а саме Євангеліє нам вказує, що: «Бог є дух, і ті, що йому вклоняються повинні поклонятися в душі та в правді.» (Іоан.4:24) Саме ці слова є ключовими для розуміння поняття «духовність» в християнстві і саме в цьому руслі я ставлю за мету розкриття

² Орлова Т. В. Історія сучасного світу. К. 2008.

³ Буева, Л.П. Духовность и проблемы нравственной культуры / Л.П. Буева // Духовность, художественное творчество, нравственность [«Круглый стол» журнала «Вопросы философии»] // Вопросы философии. – 1996. – №2. – С. 3 – 9.

⁴ <http://www.no-stress.ru/psy-dictionary/psy-process/spirit.html> (Словник психологічних термінів)

поняття «виховання духовності» в своїй доповіді. Релігійне розуміння духовності в загальному зводиться до двох основних положень.

По-перше, для пізнання духовності людини з методологічної точки зору слід вийти за рамки самої людини і визнати буття абсолютної духовності в Бозі, як абсолютній Досконалості та абсолютній Істині. В цьому випадку людина є досконалість відносна, тобто недосконалість. Життя людини отримує виправдання лише в її зв'язку, як недосконалості, з абсолютною Досконалістю - Богом. Такий зв'язок удосконалює духовне сходження людини до Бога, в ньому і полягає сенс життя людини, як істоти, яка прагне досконалості, і не задовільняється своїм внутрішнім станом.

По-друге, на відміну від наукового розуміння душі як "комплексу істотних рис людської психіки", дух не належить людині онтологічно. "Дух є дія, енергія, дар, якість і не належить людині, людина не володіє над духом", - відзначає сучасний богослов і психолог А. Лоргус.⁵

Дух це Божественна енергія, благодать, якість, яка входить до складу людини, але не належить їй. "Дух людини як би душа душі", - так метафорично висловив цю думку візантійський мислитель XI століття, філософ і отець Східної Церкви Симеон (Новий Богослов). Якщо душа як комплекс психічних якостей людини є її невід'ємною властивістю і завжди нерозривна зі своїм тілесним носієм, то дух є дар людині від Творця.

Духовність, в нашому розумінні, вимагає внутрішніх змін людини не просто в силу визнання їх зручності, авторитетності, імперативності, розвиненості тих або інших соціальних норм, а для реалізації внутрішньої духовної потреби суб'єкта виправдати перед мірилом Божого закону, можна навіть сказати «врятувати», своє життя. Духовність, як виправдання життя, полягає в одухотворенні або в обоженні, тобто в процесі дійсного перенесення на себе якостей Абсолютно Досконалого Бога і поширення їх на всі свої життєві відносини. Людина виправдовує своє життя вже тут і зараз, і це виправдання в кожен момент часу робить людину щасливою, воно надає її життю справжній зміст. Тут немає межі досконалості, так як за своїм визначенням Бог безмежний у своїй досконалості, Його досконалість абсолютна. Іншими словами, духовність це шлях внутрішнього перетворення, якісної зміни людини, це не зовнішня вимога, запропонована людині соціальними інститутами і нормами, що склалися в процесі їх функціонування, - це внутрішня потреба людської душі. Таким чином, зрозуміло, що духовність є дар Бога, людина сприймає (здобуває) Божественну енергію, благодать і здобуває стан найвищого душевного задоволення. Це конкретно пережитий релігійний досвід людини, і він, в принципі, не може бути переданий іншим, цей досвід повинен бути засвоєний

⁵ Лоргус, А. Душа и дух: природа и бытие / А. Лоргус // Православное учение о человеке: сб. избранных статей. – Москва – Клин: Изд-во «Христианская жизнь». – 2004. – С. 168 – 188.

людиною безпосередньо в процесі осмислення свого життя. Духовність у такому розумінні одночасно з'являється і як реальний стан людини, і як його фундаментальна і єдина справжня смисложиттєва орієнтація, справжній сенс його життя.

Таким чином, у порівнянні з нерелігійним розумінням духовності, в якому вона ототожнюється з "гуманізмом", "комплексом психічних якостей", "людським в людині" і т.п., пропонуване осмислення духовності включає в себе наступні унікальні компоненти:

1) духовність є фундаментальна смисложиттєва орієнтація і внутрішня онтологічна і психічна потреба людини, а не комплекс сприйнятих людиною ззовні соціальних норм і поглядів, що функціонують в тій або іншій соціальній системі; духовність це не набір соціальних ресурсів людини, це стан внутрішнього душевного задоволення і процес виявлення людиною справжнього себе, свого внутрішнього світу;

2) духовність це не автономна якість самої людини, духовність є дійсний синергічний досвід спілкування людини з Богом, це процес натхнення, обоження, який постає як осмислене переживання безмежного досвіду богоспілкування з нескінченно заданими моральними орієнтирами; можна сказати, що християнська мораль тут виступає як абсолютний етичний критерій, який визначає перенесення його норм на всі соціальні відносини суб'єкта;

3) духовність є процес відпрацювання, укорінення незмінних світоглядних орієнтирів і соціальних цінностей замість постійного пристосування свого світогляду під мінливі норми суспільства.

Духовність не досягається одним лише самовдосконаленням, етичною поведінкою, освіченістю, культурністю і т.п. Духовність - це розкриття людини, але не через саму себе, а через Бога.

Розглядаючи проблему духовного виховання в сучасному житті, варто відмітити, що це процес особливий, що в свою чергу, накладає певний відбиток на розуміння слова «виховання». По перше, як вище було згадано, поняття духовності тісно пов'язане з світоглядом людини, впливати на який можна обмежено. Вибір, як прояв свободи, належить до фундаментальних прав людини, якими вона наділена від природи. Звичайно, етапи формування індивіду передбачають можливість певного впливу, наприклад в дитинстві, але рано чи пізно в житті кожного настає момент, коли ставиться ребром питання: для чого? Для чого родився, живу, навчаюсь, сповідаю ті чи інші погляди і т.д. Як правило, цінності попереднього життя піддаються переосмисленню, інколи вони залишаються, але вже як свідомий вибір, а інколи - починається новий пошук життєвих орієнтирів. Відповідно, враховуючи це і підхід до виховання будь-чого, а тим паче духовності, повинен бути різний. В дитинстві людині просто природою передбачено копіювання батьків і прийняття їхньої системи цінностей. Набагато більше все ускладнюється з появою у людини критичного

підходу до свого світогляду. Власне тут вже, на мою думку, мова повинна йти не стільки про виховання, скільки про самовиховання. На цьому етапі батьки, вчителі, друзі – це лише дорадчі голоси, але ніяк не імперативи. Дієвим інструментом впливу яких повинен бути власний приклад.

Щодо самовиховання, в рамках християнської духовності потрібно зазначити, що Новий Заповіт майже ніколи не говорить про досконалість у завершеній формі, як про щось вже знайдене і наявне; воно незмінно виступає як шукане, як установка і принципова орієнтація спрямованості до Бога.

Що означає "спрямованість до Бога" і як може досягатися її збереження? Досліджуючи православну аскетичку, можна виділити три типи спрямованості людини. Класифікація проводиться у відповідності з тим, в якому відношенні до Бога знаходяться внутрішні сили людини, по-іншому її енергії:

- 1) Тип: всі, без винятку, енергії людини узгоджено направляються до Бога: як до іншого буття, за межі тутешньої емпіричної реальності.
- 2) Тип: сили людини, не мають ніякої домінанти, вони поширюються на різні предмети і цілі тутешньої реальності.
- 3) Тип: енергії людини зібрані воедино, підпорядковані певній домінанті, і ця домінанта являє собою прагнення до певної мети, що перебуває в тутешньому бутті, поза Богом.

Традиційна православна термінологія, що йде від авви Ісаака Сиріна, називає ці три базових стани людської природи, відповідно: 1- надприродним, 2- природним і 3- протиприродним станами душі. (Останній тип частіше називають ще пристрастним станом, а домінанту цього стану називають пристрастю.) Таким чином спрямованість до Бога, єднання з Його благодаттю дає людині можливість онтологічної зміни свого протиприродного стану, природного стану, в досягненні надприродного стану, тобто обоження – вищій ступені духовності людини.

Як вже вище згадувалось, цей процес неможливо передати ззовні чи нав'язати, його можна лише пережити. Засобами педагогічного впливу в цьому випадку є особистий приклад і надання можливості людині вільно робити вибір.

Підводячи підсумки зазначимо, що широкий спектр тлумачень має слово «духовність». Кожний здатний вибрати і відстоювати свою точку зору, я не прихильник думки, що в цьому випадку не має єдиної істини, але хочу процитувати відомого філософа М. Бердяєва, який писав, що: «Немає нічого більш злого, ніж стремління любою ціною втілити добро». Доказом нашої духовності повинно слугувати вміння співіснувати в мирі і вміння доводити правоту наших поглядів власною послідовною поведінкою.

Список літератури: 1. Иерофей Влахов митрополит. Православная духовность. Перевод с новогреческого. Свято-Троицкая Сергиева Лавра. 1998.
2. Ильин А. И. Путь духовного обновления. Москва, «Альта-Принт», 2006.

3. Культурология: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений, изд. третье – Ростов н/Д: «Феникс», 2002. – 608 с. 4. Осипов А.И. Основное богословие. Москва 1994. – 138 с. 5. Труды Саратовской Православной Духовной семинарии: Сборник. Вып. 1. – Саратов: Изд-во Саратовской епархии, 2007. 6. Царевский А.А. Значение Православия в жизни и исторической судьбе России. – Казань, 1898.

Bibliography (transliterated): Ierofej Vlahos mitropolit. Pravoslavnaja duhovnost'. Perevod s novogrecheskogo. Svjato-Troickaja Sergieva Lavra. 1998. 2. Il'in A. I. Put' duhovnogo obnovlenija. Moskva, «Al'ta-Print», 2006. 3. Kul'turologija: Uchebnoe posobie dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij, izd. tret'e – Rostov n/D: «Feniks», 2002. – 608 s. 4. Osipov A.I. Osnovnoe bogoslovie. Moskva 1994. – 138 s. 5. Trudy Saratovskoj Pravoslavnoj Duhovnoj seminarii: Sbornik. Vyp. 1. – Saratov: Izd-vo Saratovskoj eparhii, 2007. 6. Carevskij A.A. Znachenie Pravoslavija v zhizni i istoricheskoi sud'be Rossii. – Kazan', 1898.

Д. В. Репик

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Автором розглянуто точки зору на поняття «духовність». Проведено аналіз витоків цього поняття, а також досліджено його типи. У статті автор наголошує, що самовиховання безпосередньо пов'язано з питанням духовності.

Д. В. Репик

ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ДУХОВНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ ЖИЗНИ

Автором рассмотрены точки зрения на понятие «духовность». Проведен анализ истоков этого понятия, а также исследован его типы. В статье автор акцентирует внимание на том, что самовоспитание непосредственно связано с вопросом духовности.

D. Repik

PROBLEMS OF EDUCATION OF SPIRITUALITY IN MODERN LIFE

The points of view on notion are considered an author the «spirituality». The analysis of sources of this notion is conducted, and also explored its types. In the article an author accents attention on that the self-education is directly related to the question of spirituality.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2012